

1bis - De lamme te Bethesda

Voorwoord

Een genezingsverhaal is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Wie niet echt te kampen heeft met een zware ziekte kan zich afvragen: Wat heb ik aan zo'n verhaal? Anderzijds: Je zult zelf maar ernstig ziek zijn, heel gelovig, standvastig en vol vertrouwen bidden... en toch, helaas. Iedereen kent wel zo'n mensen of situaties. En als je dan met een dergelijk genezingsverhaal komt aandragen en daarbij vooral Jezus' genezende wondermacht in de verf zet, dan is het niet vreemd dat sommigen met heel veel vragen zitten.

Het is goed om weten dat Johannes in ieder geval niet de nadruk legt op de spectaculaire genezingskracht. Jezus ook niet: v. 13 - Jezus wil geen sensatie en verlaat snel de plaats omdat er te veel volk is: *"De man die genezen was kon niet zeggen wie het was, want Jezus was al verdwenen omdat daar zo veel mensen waren."* En ook dit mag nog eens benadrukt worden: daar waar Marcus het woord **DUNAMIS** gebruikt voor wonder of mirakel, heeft Johannes het steevast over **SEMEION**, teken; van het werkwoord: een teken geven, betekenis geven, duiding geven, doen kennen. De bijbel, ook de evangeliën, zijn geen verslagen die ons gewoon informatie doorgeven over iets wat destijds gebeurd is. Het is de bedoeling om te laten nadenken, te bezinnen, betekenis te geven / te vinden. De manier waarop een gebeuren verteld wordt bevat vaak sterke aanwijzingen: woordgebruik, details, structuur, de manier waarop iets wordt verteld. In dit verhaal zijn er meerdere...

1. Het kan nuttig zijn om een inleidend groepsgesprek te hebben over hoe iedereen genezingsverhalen leest, ervaart en hoe ermee omgaat.

Een wedloop voor kreupelen?

Voor we een en ander proberen te duiden moet er toch eerst een 'probleem' opgelost worden. Verschillende bijbelversies hebben een extra vers 4: *[die wachtten op de beweging van het water. Want van tijd tot tijd daalde een engel des Heren neder in het bad; dan bewoog het water; wie er dan het eerst in kwam na de beweging van het water, werd gezond, wat voor ziekte hij ook had.]* (NBG)

Stel je voor: een wedloop voor kreupelen. En God die vanuit zijn hoge hemel zit te kijken naar die strompelen-de stakkers. De eerste die zo goed en zo kwaad als gaat het water in duikt, valt, rolt krijgt een beloning: hij of zij wordt genezen! En de anderen? *"Jammer, te laat, volgende keer beter je best doen!"* ... Kom nou...

Laten we serieus blijven. Hoewel... Sommigen vinden er niets abnormaals aan: *"Als God dat zo wil doen, dan is dat zijn goed recht. Hij is oppermachtig. Wie zijn wij dan..."* Ik weet het niet... Kan een vierkant rond zijn? Kan een driehoek vier hoeken hebben? Als God een barmhartige, liefdevolle God is, dan zijn er ook dingen die níet kunnen, die onverenigbaar zijn... En zo'n kreupelenwedloop druist in tegen al wat ik over God heb geleerd.

Gelukkig hoef ik niet te geloven in een God die zo'n strompelwedstrijd organiseert. In de NBG staat de uitleg over dat water dat beweegt tussen vierkante haakjes [...].

Dit geeft aan dat het in meerdere manuscripten (meestal de oudste en belangrijkste) niet voorkomt en waarschijnlijk een latere toevoeging is, vermoedelijk om een gedeeltelijk verloren gegaan volksgeloof (of bijgeloof) uit te leggen.

Op de vermoedelijke plaats van Bethesda werden ook de ruïnes ontdekt van een tempel gewijd aan Serapis, de god van de genezing. Ook dit kan het volksgeloof beïnvloed hebben.

2. Hoe reageer jij op het idee van zo'n **wedloop voor kreupelen**, al dan niet door God georganiseerd? Tot welk godsbeeld kan dit leiden?
3. **Volksgeloof... bijgeloof...** Speelt dit ook een rol in onze manier van geloven en kerk zijn? Hoe zou je een geloof omschrijven dat het tegenovergestelde is van een bijgelovig geloof?

Een plaats en een tijd

"Daarna was er een Joods feest, en Jezus ging naar Jeruzalem. 2 In Jeruzalem is bij de Schaapspoort een bad met vijf zuilengangen dat in het Hebreeuws Betzata heet." (Johannes 5:1-2)

Een feest komt eraan. Sommige denken het Poerimfeest: vreugdevol feest ter herinnering aan de dreiging ten tijde van Esther (Haman wil de Joden laten uitroeien) die omslaat in dolle vreugde en dankbaarheid!

Sommige oude manuscripten spreken over **het** feest = het paasfeest (zie Joh 6). Ook een vreugdevol feest dat

volop in het teken stond van bevrijding en ommekeer in het lot: van verdrukking en vastzitten naar vreugdevolle vrijheid. Een speciale feestfeer dus ... Maar niet voor iedereen. Terwijl velen op weg zijn om feest te vieren, gaat Jezus met zijn discipelen naar mensen die het feesten verleerd waren, soms al lang verleerd.

Vermelden we nog de verzen 9 en 10: **“Nu was het die dag sabbat. 10 De Joden zeiden dan ook tegen de man die genezen was: ‘Het is sabbat, het is niet toegestaan een slaapmat te dragen!’** Wie ietwat vertrouwd is met de evangeliën weet dat dit keer op keer de voorbode is van hevige spanningen. Aan het eind van de episode wordt zelfs aangegeven dat de ‘de Joden’ (= de leiders) Jezus al willen doden: **“Vanaf dat moment probeerden de Joden hem te doden, omdat hij niet alleen de sabbat ondermijnde, maar bovendien God zijn eigen Vader noemde, en zichzelf zo aan God gelijkstelde.”** (v.18)

Het badhuis dat Betzata (huis van olijven) **wordt genoemd** (Lett.: Bethesda: huis van barmhartigheid / genade of huis van overvloedig water). De plaats die volgens de archeologie het meest waarschijnlijk is ligt ten noordoosten van Jeruzalem, in de schaduw van de tempel. Dicht bij de plaats waar God woont, leven mensen die door iedereen vergeten worden. Echter niet door Jezus. Hij gaat er heen. Hij zoekt ze op.

Dicht bij de tempel lijkt de best mogelijke plaats. En toch is er een bitter ironisch kantje aan: velen van zij die er lagen mochten de tempel niet eens binnen... (wegens onrein en/of schuld). Wat een contrast tussen de feestvierders en die arme stakkers!

4. Feestvierders enerzijds, arme stakkers in ellende anderzijds... Feest mag toch (zie H. 1 - Bruiloft te Kana)... of niet? Hoe kunnen we een evenwicht vinden tussen feest, blijdschap enerzijds en een empathische betrokkenheid bij het zien van heel wat ellende in de wereld?

Mensen in het badhuis

“Daar lag een groot aantal zieken, blinden, kreupelen en misvormden. (v. 4)

Een groot aantal sukkelaars

Zieken: ASTENEO = zwak, zonder kracht/

Blinden: TUPHLOS, blind, letterlijk of figuurlijk

Verlamden: CHOLOS - kreupel, gemutileerd

Misvormden: XEROS = droog, verschrompeld (dor hout)

Elk van die woorden kan puur letterlijk fysisch begrepen worden, maar ook figuurlijk (geestelijk - religieus, mentaal, sociaal) ... Dit toont de kracht van woorden in oude talen: een enkel woord kan een heel levens- en bezinningsveld openen. Hoeveel manieren zijn er niet om vast te zitten, krachteloos te zijn, uitgeput, opgedroogd, zonder uitzicht, zonder mogelijkheid om vooruit te komen.

We weten dat lichaam en geest nauw met elkaar verbonden zijn. In de 2de helft van de 20ste eeuw schreef de Zwitserse gelovige arts Paul Tournier enkele interessante boeken over het belang van negatieve emoties, wrok, angst, en zeker schuld (reëel of ingebeeld en/of opgedrongen). In zijn praktijk stelde hij vast dat dergelijke emoties kunnen leiden tot zware

5. Zijn die verschillende manieren om ‘ziek’ te zijn nog actueel? Hoe kan dit eruitzien in onze tijd?

Een individu, ‘verloren’ in de menigte

“Er was ook iemand bij die al achtendertig jaar ziek was.” (v. 5)

Voor de evangelist springt er één man uit. Al 38 jaar was hij ziek (ASTHENEIA: lichamelijke of geestelijke zwakte). Waar hij precies aan leed weten we niet, wel dat hij niet meer uit de voeten kon. Jezus doet wat hij zo vaak deed: hij haalt de man uit de anonimiteit.

38 jaar... Iets wat hij ongetwijfeld ervoer als een straf die hij te dragen had. Zo dachten de mensen in Jezus' tijd er over. En ook nu nog vind je die gedachte... Helaas!

Het getal 38 komt nog 1x voor in de hele bijbel. Het is de precieze tijd dat het volk van Israël als verlamd ronddoolde in de woestijn, voordat ze weer mochten optrekken naar het beloofde land (Deut 2:14). Ze waren in opstand gekomen na de verkenning van het land door de 12 verspieters.

Na 38 jaar werd dan toch een nieuw begin mogelijk voor Israël. Ook voor die man in Bethesda, zo blijkt.

Het kan inderdaad zo zijn dat de man te lijden had onder de gevolgen van ernstige fouten ('zonde'). Helaas wordt dit soms vergeten: we dragen de gevolgen van de keuzes die we maken, ook de domme fouten. Maar dit is geen automatisme! Jezus maakt dit heel duidelijk in het verhaal van de blindgeborene in Joh. 9: **“Wie heeft gezondigd, hij of zijn ouders? - Noch hij noch zijn ouders...”**
Dus: stop met dat idiote discours!

Ik heb niemand

Het is opvallend dat de man zelf niets vraagt. En wanneer Jezus hem vraagt of hij genezen wil worden, dan zegt hij enkel dit: “**Er niemand om mij in het water te helpen.**” (Lett.: Ik heb geen mens). Dan is er weinig of geen hoop! Mensen genoeg, maar de enen gaan in feeststemming naar de tempel, en in het badhuis is het ieder voor zich. Huis van barmhartigheid? “*Als ik maar de eerste ben...*” Waar is de barmhartigheid als iedereen dringt, trekt en duwt? Ikke eerst... Waar is barmhartigheid als er niemand is om je te helpen? Wanneer je het moeilijk hebt en in de put zit, dan hoor je wel vaker: “*Je moet het zelf doen.*” Natuurlijk zit daar wel enige waarheid in, maar toch... Altijd, op de een of andere manier, zijn er mensen nodig. Misschien ben jij dat wel, misschien ben ik dat wel. Misschien is dat de boodschap die we vooral zouden moeten onthouden, meer nog dan spectaculaire wondermacht...

6. Bespreek samen het contrast tussen de nabijheid van de tempel, de vele feestgangers, het etiket ‘huis van barmhartigheid enerzijds, en die noodkreet ‘Ik heb niemand’ anderzijds... Is een van de grote gevaren van kerk en godsdienst niet wat Dalida ooit zong ‘paroles... paroles...’? Wat is de plaats van ‘barmhartigheid’ en hoe ziet dit eruit in de praktijk?

Wilt u gezond worden?

Dit lijkt een domme vraag te zijn. Maar is het dat ook? Het Griekse werkwoord THELO betekent: willen, in gedachten hebben, vastbesloten zijn, verlangen, ... Jezus spoort de man aan om in zijn diepste binnenste te kijken, naar zijn frustraties en zijn verlangens. Deze man heeft zich misschien na al die jaren verzoend met zijn situatie. Hij is er klaar mee. Ooit een droom, nu een nachtmerrie. Die stress van het wachten op de beweging van het water. Nooit rust... hoewel, hij zal het ondertussen opgegeven hebben. Zijn matje was zijn beste maatje geworden... Misschien daarom dat Jezus juist hem opzoekt. Deze man was uitgekeken op het water van Bethesda. Als iemand zijn uitgestoken hand nodig had, was hij het wel.

Wat ook interessant is in Johannes' verhaal is dat er drie verschillende werkwoorden worden gebruikt voor ‘gezond maken of worden, genezen’):

- **HUGIES:** v. 6 (Wilt u gezond worden?), 9, 11,14,15 = heel worden (groter worden, groeien) cf. 7:23
“*iemand helemaal gezond maken*”
- **THERAPEUO:** v. 10 = (therapie) verzorgen, dienen
- **IAOMAI:** v. 13 = behandelen, genezen, herstellen, versterken (ook: bevrijden van fouten)

Niet enkel gewoon gezond maken, niet enkel weer kracht in de benen, maar ook in hoofd en hart. Gezond van lijf en leden, gezond van hart en geest... en ja, ook gezond van handel en wandel: “*Sta op, pak uw mat op en loop.*” 4x **PERIPATEO:** stappen, wandelen, vooruitgaan. Ook: goed gebruik maken van de gelegenheden en kansen, stappen zetten om je leven op orde te krijgen.

Johannes heeft het vaker over ‘in het licht wandelen’, ‘wandelen zoals Jezus’, ‘wandelen naar de TORAH’... “Wil je héél worden? Vooruit, pak uw mat op en loop!” Kom in beweging en doe iets met de rest van je leven. Dat moesten ook de Israëlieten doen toen ze na 38 jaar in het Beloofde Land kwamen... Leven. Mooi en goed leven.

7. Waarom denk jij dat Jezus vraagt: “**Wilt u gezond worden?**”?
8. Wat is het verschil tussen ‘genezen zijn’ en ‘genézen zijn / héél zijn’?
9. “Sta op, pak uw mat op en loop!” Voor die lamme lijkt dit ook in te houden dat hij zijn trieste **verleden moest loslaten en vooruitgaan** (zelf zijn mat dragen, en er niet meer toe veroordeeld zijn). Reactie?

Zondig niet meer

“*Later kwam Jezus hem tegen in de tempel en toen zei hij tegen hem: U bent nu gezond (weer héél); zondig daarom niet meer, anders zal u iets ergers overkomen.*” (v. 14)

Hier lijkt het alsof Jezus de algemeen aanvaarde stelling te onderschrijven dat ziekte en onheil te maken hebben met de zonden die je begaat. Trouw= beloning, ontrouw en zonde = straf. Hoeveel mensen waren en zijn er niet die, naast de ellende waar ze dagelijks mee te maken hebben, een dergelijke loodzware morele last moeten dragen?

Het is echter belangrijk te weten dat ‘**zondigen**’ niet altijd dat zware morele gewicht heeft dat het bij ons heeft, nl. zwaar in de fout gaan met alle schuld die er het gevolg van is. In de oorspronkelijke taal betekent zondigen: het doel missen, zich vergissen, je van weg vergissen, een fout maken. Wat Jezus zegt kun je ook zo lezen:

“Pak je mat en loop. Kom in beweging en doe iets met je leven. Wil je héél blijven, doe dat dan op een goede, verstandige, gezonde manier! Gebruik je gezond verstand en ga niet voorbij aan wat eigenlijk de bedoeling is van het leven. Anders loopt het sowieso fout, en zou je van de regen in de drup kunnen komen...”

De zieke man, liggend en gekromd, had normaliter eerst nog dieper moeten afdalen (in het water). Jezus echter richt hem op zodat hij in beweging kon komen (*sta op en loop*). Deze beweging brengt hem naar de tempel, waar hij zo lang in de schaduw had verbleven, ... verstopt, geweerd. De houding van de laatste acteurs op het toneel, de ‘Joden’, had deze heilzame beweging brutaal kunnen stoppen...

Johannes' woordgebruik is betekenisvol:

- Liggend (v. 3,5): ook ‘gekromd zijn’
- Wil je gezond zijn: héél zijn. Dit lijkt in te houden dat de man meer nodig had dan enkel een fysieke genezing
- Genezen (v. 13): genezen, versterken, ook: bevrijd van fouten
- Sta op (v.8): ook: word wakker, en zelfs: kom weer tot leven!

10. Een van de kritieken op godsdienst is dat het vaak een systeem van schuld en schuldgevoelens in stand houdt en zelfs bevordert. Hoe kunnen we dit verhelpen?

11. De betekenis ‘het doel missen’ trekt ‘zonde’ uit de juridische context van schuld en straf. Hoe reageer jij hierop? Zou het inderdaad kunnen dat sommige situaties eerder ‘verlammend’ werken dan oorzaak zijn van schuld (en dus straf)?

Geen KRABBATOS (slaapmat) op de SABBATOS (sabbat)!

“De Joden zeiden dan ook tegen de man die genezen was: ‘Het is sabbat, het is niet toegestaan een slaapmat te dragen!’” - “Het was omdat Jezus zulke dingen deed op sabbat, dat de Joden tegen hem optraden. ¹⁷Maar Jezus zei: ‘Mijn Vader werkt aan één stuk door, en daarom doe ik dat ook.’ ¹⁸Vanaf dat moment probeerden de Joden hem te doden, omdat hij niet alleen de sabbat ondermijnde, maar bovendien God zijn eigen Vader noemde, en zichzelf zo aan God gelijkstelde.” (v. 10,15-18)

Het verhaal had eigenlijk kunnen of zelfs moeten stoppen aan het begin van vers 9. De man is weer heel. Halleluja! Helaas was het sabbat... Er volgt een bittere epiloog: miserie omwille van een KRABBATOS op SABBATOS... Hoe is het in godsnaam mogelijk!

Hoe vaak is er in sommige kerken geen gedoe omwille van een ‘krabbatos’ - en die krabbatos hoeft geen mat te zijn, het kan vanalles zijn. Dingen die er eigenlijk niet toe doen!

Vers 18 geeft aan dat Jezus verweten wordt de sabbat te ‘schenden / ondermijnen’. Eigenlijk is dat best grappig: LUO = ontbinden, losmaken, bevrijden, verbreken (dit wordt gezegd van de ezel die de discipelen moesten losmaken en waarop Jezus Jeruzalem zou binnenrijden; dit wordt gezegd van Lazarus, die moest losgemaakt worden uit de grafdoeken zodat hij weer ‘normaal’ kon leven). Jezus bevrijdt de sabbat, Jezus bevrijdt mensen. Evangelie.

Jezus' reactie is veelbetekend: “Jezus zei: ‘Mijn Vader werkt aan één stuk door, en daarom doe ik dat ook.’” In Johannes 1 was al aangegeven waar dat ‘werken’ mee te maken had: licht en leven (1:4), goedheid en waarheid (1:14), ‘Uit zijn overvloed zijn wij allen met goedheid overstelpt’ (v. 16). In vers 17 wordt zelfs het contrast getekend met ‘de werken’ van de leiders die zich beroepen op de wetten van Mozes (zie ook Joh 9:27-29!): “De wet is door Mozes gegeven, maar goedheid en waarheid zijn met Jezus Christus gekomen.”

12. De sabbat ‘bevrijden’? Is dit nodig denk je? Indien wel: waarom? En hoe ‘bevrijden’? op welke manier?

13. Is het gevaar reëel dat regels en tradities de bovenhand nemen op barmhartigheid? Wat zou het kunnen betekenen om op sabbat ‘Gods werk(en) te doen’?

Een alternatief slot

Stel dat het verhaal zo was geëindigd: Die man komt buiten gestapt, nee... gehuppeld, gedanst... met zijn matras onder de arm. Mensen, enkele geestelijke leiders voorop, zien hem en lopen naar hem toe. “Hé ben jij niet die man de al zo lang op z’n krabattos was vastgekleuisterd? En kijk nou, je loopt... je danst... Kom geef mij die mat maar, dat gaat lekkerder om te dansen! Sabbat? Ja, so what? Wat is er mooier dan je bevrijd weten op sabbat! En dan nog een feest dat er aankomt. Poerim of Pesach, maakt niet uit. Vreugde! Feest! Je bent héél, je bent bevrijd. Laten we samen naar de tempel gaan, God loven en danken. Halleluja! En daarna... weet je wat, kom dan maar mee, dan gaan we samen vieren met een overvloedige maaltijd, en met een goede beker samen klinken op het leven. LECHAÏM!